રાજબાઈ ટાવરવાળી મોહતમનાં ગાયણો

(પાકદામનને ખાતર જે નેકજાદ પાકજાદ પતિવ્રતા પાર
સી પતિઓએ તા૰ ૨૫મી એપ્રીલ ૧૮૯૧અને
શનીવારની શિક્ષા સાંજે આપેલા પોતાના પ્રીત
અનમોલ પ્રાણની ગમખાર પણ યાદગાર
યાદમાં)

ખાસ રચનાર,

દા૦ એ૦ તારાપોરવાલા.

"માશુક મજાદ"નાં અધિપતિ "પતિવ્રતા બાયડી"
"મોટે ઘેરનાં મેહેરબાઈ" "કીર્તિ સંગ્રહ" "રાગબ
તાલકે ખાનું ખરાબ" "દાદી દોહરા સંગ્રહ"
અને "પાકદામન પીરોજા" ઈત્યાદિના કર્તા.

પ્રગટ કરનાર,
એમ. જે. પોછવાલા.
(નાણાવટ—સુરત.)

ખુબસુરતી છે ઓરતનો જાહેર સણગાર,
પણ દામન તો "દિલજાન"નું બખ્તર છે યારા

એમ. જે. પોછવાલાના સુરત "ખોદાબક્ષ" પ

ઈ. સ. ૧

અર્પણ

"દિલજાન"ને દામાન પર,
સદકે કરી જે નાર;
ગઈઓ જમાવી કીર્તને,
અર્પું આ અદના હાર.

રાજબાઈ ટાવરવાળી મોહતમના ગાયણો.

(દોહરો.)

કોમ રહે છે ફળ ફળી, આફ્રુત વરશી આજ;
તેજ કલમે તું થા હવે, ચિત્ર કલ્પવા કાજ.

(૧)

પાક દામાનની એજમતી અસર

ગઝલ—"કહેતીથી લયલીઓ પરદેનશીન"—(તાલ.)

દામનની એવીછે એજમેત-અસર, તે દોલતને મોહબતને જરમાં નથી.
દામનથી નારીઓ થઈ છે અમર, અમરતા એવી ત્યાં નરમાં નથી;

દામનથી દ્રોપદીનું વખણાયું નામ, દામનથી સીતને રહ્યો દમામ.
દમયંતી જાહિર થઈ જગમાં તમામ, નામો એ કોઈની નજરમાંનથી;

તેજ ખરૂં સુગી ને સંતોષ પર. પાક તારી નારી હોય પૈસા વગર
જલજો તે દોલત ને હશમત ને જર, સતવંતિ નારી જે ઘરમાંનથી.

ભુલ્યો હું કયાંની મજ વતન ઈરાંન, અકેકથીચઢતી ત્યાં મળશે નિશાંન
જીવથીઆ જયાદા જે ગણતી દામાન, નારીઓ તેવી નગરમાં નથી.

દેવોથી દામન બચાવી હરરપ, રૂસ્તમની બેટી જે બાનું ગોશરપ.
બાહદુર, લડાયક ને કશનારી અરપ, શુ ફિરદુશિની તે સતરમાં નથી.

પારસીઓ વસ્યા આ હિંદ સરજમીન, નવ્યાપી'તી લીલા ત્યાં એવી-
કો' દિન.
પિરોજો-બાનુબાઈએ કીધી રંગિન, શું આલા આ દાખલો—
જીગરમાં નથી ?

ઉમેદથી 'ટાવર'પર જોવા ગઈ. ભોગ તમનાં કિસ્મતની હાયરે થઈ!
ન મરતાંબી સખુન એક ગઇ રે કહી, શું સંકટ એ ચઢતી અસરમાં
નથી.

બાનુનાથી કાંઈબી તમ આવી આખર, પણ દામન તે રાખશે—
તમ નામને અમર;
સાર્થકજ કીધું આ જીવ્યું જીગર, વધતું આ જીંદગી સફરમાં નથી.

ચઇ એક જીવથી ત્યાં તમે બરબાદ, પણ આપશે ...

... હાલની ને આવતી ઓલાદ, ...

દામન છે નારીની મોહબ્બત મોહર, દામનજ છે તેનો પેહેલો શોહર।
દામન છે નારીનું ધનને ગોહર, ગોહર જે કાહરૂનનાં દરમાં નથી.

મોટાં અનીતિમાં કદી ફુલેછ, પણ ગરીબો નીતિમાં એવા વશેછ;
આતબરો ગરિબને જોકે હશેછ, તોએ તે દુ:ખમાં કે ડરમાં નથી.

ઓરત છે તેજ, ને બસ તેજ છે નારી, દામન નિજ જેણે ત્યાં—
જાણી પ્યારી;

"દિલજાન"ની થાય કાં' ન ભલે ખ્વારી, નાર ભલી એની ફિ-
કરમાં નથ

(૨)

સતી બચુબાઇ અને સતી પીરોજબાઈ.

પિલુ—ગરબી.

("વાણિયા બાઇ બાઇ કરે"—રાહ)

કેમ ખમિયે જખમ-કેમ ખમિયે જખમ;
સતત રે કીધો હાએ જમડા જુલમ—ટેક.

બચૂબાઇ શુભ દાખલો ત્યાં ધરી,
જાન સદકે કરી-જાન સદકે કરી;
સ્ત્રિ-લજ્જા થકી ધન્ય ગઇ છે મરી—કેમ ખ૦ (૧)

હતાં પાક પ્રેમા પિરોજા તમો,
એજ ચાહશું અમો-એજ ચાહશું અમો:
સરસ સ્વર્ગમાં બ્હેન બન્ને રમો—કેમ ખ૦ (૨)

ન સુખથી દિઠી છાંઈ સંસારની,
પ્રીત કે પ્યારની-પ્રીત કે પ્યારની;
દરી સત્ય "દિલજાન" ભરથારની—કેમ ખ૦ (૩)

(૩)

ગોદરેજ કુટુંબપર ગુજરેલો ગજબ.

કલ્યાણ—ગજલ.

("જલ્દ બેદાર હો અએ હબશીએ નાકાંમ કહીં"—રાહ.)

... હસ્તાં કુટુંબે આજ જારી આ થઈ!
...ાર ખ્યારી, સખ્ત ખ્વારી આ થઇ! શી રંજુ. ૧
...કેરો રે મિનારો દેખવા;
... મિચારી આ થઈ! શી રંજુ

બાગનાં બુલબુલ ઉધરતાં, ગુલ કળી આશા ભરી;
કમનશીબી હાલતો રે શી તમારી આ થઇ ! શી રંજુ. ૩

બાગ્યહિણુ ભરથાર તમનાં પર સિતમ છે આજ શો!
રે કલેજે માતને તમ ધાવ કારી આ થઇ ! શી રંજુ ૪

જાનથી જાદા તમારી દામનોને બસ ગણી;
શોકથી સૌ લોક બોલે 'સત્ય નારી આ થઇ !' શી રંજુ. ૫

પાક પત્નિ, નેક પત્નિ, સત્ય સતની રે હતી;
પાક હશમત નાર એ જે ફુલ-ગુજારી આ થઈ ! શી રંજુ. ૬

કોમ કેરૂં જેમ એવું બાઈપર બલહાર છે;
એજ શોભા. આબરૂ, ફતેહ ભારી આ થઈ ! શી રંજુ. ૭

ગમ હશે "દિલજાન"ના-ના-કમ જુઓ ભરથારને,
'કેમ હાલત? આજ મારી નાર હારી આ થઈ !' શી રંજુ. ૮

(૪)

કલ્યાણ-(દોહરા)

("દાઝ ધરી દિલ રંકની, લાવી હૈડે પ્યાર"—રાહ.)

દામન પાક બચાવવા, સદકે કીધો જાન:
બચું બાઇ આ જાતનું, તેં સત રાખ્યું માન ૧.

સુંદરી ઉમ્મર સોળની, હતી પિરોજા પાક;
ખુબી વધારી ખલકમાં, ઉમેદ થઇ કુલ ખાક. ૨.

મુંબઇમાં મા'તમ પડી, શું શે'રે શું ગામ;
પ્રખ્યાતી પામ્યાં ભલી, પાક તમારાં નામ. ૩.

શોક કરે સૌ લોક ત્યાં, માનજ આપે મ્હાન;
સતી સિતા થઇ સાધ્વી, સદકે દઈ "દિલજાન"! ૪.

(૫)

જીલ્લા—ભૈરવ—ઠુમરી.

("હાયરે નસીબે શું દગો દીધો"—રાહ)

ધન્ય નાર પ્યાર વફાદાર તું ખરી—ટેક.

લાજ કાજ આજ પરમ દાજરે ધરી;
સતી અતી હતી ગઇ દિલજાનથી મરી-ધન્ય નાર૦

(દોહરો)

કોમ વખાણે પારકી, ગૂણ
બચું બાઈ બલહાર યે, વળે

(૬)

"રે ક્યાં ગઇ ચાલી ?"

ભૈરવી—મુસ્તેજાદ.

["રૂખસત તુમ્ને હોનાથા તો કયું મુઝસે કીયા પ્યાર, અય્ યાર સીતમગાર"—અથવા "ઓ ફિક બુરા તેં મહને કાં આંધળી કીધી, શુધ માહરી લીધા"—રાહ]

ઓ અજબ ગજબ આજ થયો બ્હેન એ વાહલી, રે ક્યાં ગઈ ચાલી,
અફ્સોસ! આ આફત શી પડી કામપર કાલી, રે ક્યાં ગઇ ચાલી. ૧
ખિલતી ખરી એ ગુલ કળી ઉમેદની ભરી, કમોતથી મરી;
ઇન્સાફ કરો દરિયાફ્ત કરો ઓ દાદગર વાલી, રે ક્યાં ગઇ ચાલી ૨
અશરાફ, નેકને ભલી તમો હતી નારો, અફ્સોસ ! શો ચારો ?
નાપાક નિચ નજરથી કાંઇ ત્યાં ગયા ભાલી, રે ક્યાં ગઈ ચાલી. ૩
ફિટકાર ! રે ફિટકાર ! તે મુંજી ઉપર પડો, દોજખ મહીં સડો;
ધન્ય નાર પાકદામન ત્યાં તમે પાલી, રે ક્યાં ગઇ ચાલી. ૪
નિજ લાજ કાજ આજ તમે દાજને ધરી, ન સતથી ફરી;
મા-બાપ, ભાઈ, બ્હેન કે ભરથારને બાળી, રે ક્યાં ગઈ ચાલી. ૫
સંસારના સુખો તમે ન કાંઇ રે દિઠાં, તેનાં ફળો મિઠાં;
કરમાવિ તમે હાય ! કેમ મૂખની લાલી, રે ક્યાં ગઇ ચાલી. ૬
શું જાત કે પ્રજાતની અહી તમે દયા, શા હાલ રે થયા,
પલકવાર માંહ્ય થયો ખ્યાલ શું ખ્યાલી, રે ક્યાં ગઈ ચાલી. ૭
ભ્રષ્ટ આશ થઈ ખરે ભથારની હવે, પ્રીયા ભલે જવે;
કરમાંય કાં'ન ગુલ, ન હોય બાગબાં-માલી, રે ક્યાં ગઈ ચાલી. ૮
ભલે ન લેત જગતમાં તમે અહીં જનમ. ન થાત આ સિતમ.
ઉમેદનાં દરખતની નહિં તુંટતે ડહાલી, રે ક્યાં ગઈ ચાલી. ૯
જગ-બાપ ! હવે પાપ તણો ભેદ ખોલ તું, ખુંનીને ખોળ તું;
અનમોળ ગયા જાન એ નિરદોષને ખાલી, રે ક્યાં ગઇ ચાલી. ૧૦,
શું જાત કે પ્રજાત જો એ જોઇ કમકમે, ખેશિયો કયમ ખમે?
આ ગમ ન કેમ નાખશે "દિલજાનને"ને ગાળી, રે ક્યાં ગઇ ચાલી. ૧૧

(૭)

સતીઓની સત્કિર્તિ—(A)

નૂર સારંગ--ગરબી-તાલ ધીમો ત્રીતાલો.

(...ની. જોવાને જઈએરે મહિમાં આજનો"—રાહ)

...રણી ક્યાં ગાઇયે આ બે નારની;
...તે સાંચા સત ભરથારની. ટેક

ધન ધનરે શીયળ વ્રત નારી,
કરિ દામન જીવ કરતાં પ્યારી,
પણ આફત! કે ગઇ ત્યાં હારી.—સજ થા૦ ૧

સત પાછળ ધન ધન થાઈ સતી,
વિશ્વ તમની વખણાઈ મતી;
સત પ્રીયા દામન પાક હતી. સજ થા. ૨

આ આફત કેવી દુ:ખ દાયક?
છે પાપીઓ કયાં તે પામક ?
નહિં મરતું એમ હતું લાયક—સજ થા ૩.

બાળા બે ખિલ્તી જે બરમાં,
નહિં ચેન પડયું રે કંઇ ઘરમાં;
શું મરવાને ગઈ ટાવરમાં ?—સજ થા. ૪.

નિકળી બે નારો ઘર છોડી,
શું જાણે ત્યાં મોતે જોડી ?
કુલ અંતરની આશા તોડી.—સજ થા. ૫.

સ્ત્રી-લજ્જાનો બસ કયાસ કરી,
સત—નીતિનો આધાર ધરી;
નિજ દામન ડાઘ નહિં જ હરી—સજ થા. ૬.

ધન ધનરે! વાહ્વા! સત નારી!
ધન ધન રે! હિમ્મતને તારી!
સમજી જીવથી દામન પ્યારી!—સજ થા ૭

કુલ કોમ રડે તમ શોક સચી,
ગઈ અમર કીર્તિ આજ મચી;
"દિલજાન" સુકીર્તિ ગાય રચી—સજ થા. ૮

(૮)

(ફિપલીજ રાહ'—(B)

ઓ ગજબ થયો! માહતમ વરસી કેવી, આ ગુલજારમાં;
ઓ અજબ થયો! નગરીમાં પોકારો, સૌ નર-નારમાં—ટેક

નહિં એવી જોઇ ખુલમગારી,
પરિવારે બેઠો ઘા કારી:
બહુ [illegible] કરે નર—નારી,—ઓ ગજબ! ૧

[illegible] ખુબને [illegible] બહુ બાઇ
[illegible] અમર, [illegible] થાઈ.
[illegible] વખણાઈ—ઓ ગજબ

જન્નત પાક તેં પગલું લીધું,
સત-પ્રીતનં પ્યાલું પીધું,
કારનપ નિજ બળિદાન દીધું—ઓ ગજબ ! ૩

ધન પાક પિરોજા તું નારી,
થઈ કીર્તિ તારી પણ ભારી;
કકળે છે લોક કરી જારી--ઓ ગજબ ! ૪

ઓ કોમળ કમળા ! આશ ભરી,
ગઈ વણ મોતે રે હાય મરી !
પણ અદકે દીપી આજ ખરી—ઓ ગજબ ! ૫

ઓ મુંજીઓ ! રીખી મરજો !
કરતુકનો ફેજ તમે ભરજો !
ધક દોજખમા તમના સડજો !—ઓ ગજબ ! ૬

શું ગજબ થયો એવો એકે ?
જે કોમ તણે આખી ટેકે ?
હદ થઈ રે બસ એતો છેકે !—ઓ ગજબ ! ૭

“દિલજાન” રડે તમ યાદ કરી,
ગુલજારે રેહજો અમર હરી;
નવ મરતાં ભુલશું આદ જરી,—ઓ ગજબ ! ૮

(૯)

રાજાબાઇ ટાવરને અર્પણ.

(ઓરસ)

ઓ ઈશ્વર ! શી અવધી આજે, અકરો કે'રજ કીધો;
મુંબઈમાં શી માહતમ વરશી? લ્હાવો શો આ લીધો! ૧

પટકી નિજનો પ્રાણ પછાડી, બાળા મુઈ બિચારી;
'ટાવર' ! લે તો ટેકજ લીધો, ભોગ થયા બે ભારી ! ૨

અઢારસેં એકાણું સાલે, એપ્રીલની પચ્ચીશ:
સાંહજે આહડાગણુની વચ્ચે, પડી પોકારો ચીશ, ૩

જબરા થયા જમાવ, જેમા ઉલટી લોક હજારો;
'ટાવર' નીચે ટોળું થઈને, કીધા કંઇક વિચારો, ૪

પતિ પતિવ્રત પારસી, જોવા સિરાય જાહેર
ગય હોંશે પણ આફત ! ઝળી નૂ આખી બાહેર! ૫

રહા મૂંજી ચાંડાળ નજરનો, ભોગ થઈ તે બાળી;
ચઢિયાત તૂં ધનસાફ ખરાથી ખરો ખુની કે ઓળી, ૬

કામ તણી કજળી સોઉ કાયા, કળતાં દુઃખની કાંહણી;
શું એશી કે દેશી સરવે, દુઃખી થયાં આ જાણી. ૭
પ્રજા તણો જોરશો બહુ જામ્યો, કોણ પરમ તે પાપી;
જેણે આ બે બાળાઓની જીંદગી નાંખી કાપી. ૮
ધન્ય વનીતા! વફાદાર રહિ નામ અમર બસ કીધું;
જગથી ગઇ, પણ જીંદગીમાં તમ નામ મહાત્મા લીધું ૯
ધન ધન મહિલા! દામન કાજે, જીવ કીધો વ્હાલો,
દુવા દિયે "દિલજાન" તમોને, મહા મંડળમાં મ્હાલો. ૧૦

(૧૦]

"સત્ય નારની હોરી રચાઈ."

હોરી કાફી—(તાલ દિપચંદી)

("સાવરો અજહૂ નહિં આયો"—રાહ)

સત્ય નારની હોરી રચાઈ, ધન્ય કીર્તિ તમારી ગવાઈ—ટેક

બાંધ્યો હતો શું ભોગજ લેવા, ટાવર રાજાબાઈ?
મોત ગયું લઈ ઘેરી તમોને, આફત શી દુઃખદાઇ,
મરજો મુંએ કશાઈ!—સત્ય નાર ૧

કાનરથી જેમ ગાંઠ કપાએ, કાયા ગઈજ કપાઈ;
અજબ અજબ બસ ગજબ થયો આ, હાય! દશા શી થાઈ,
જીવથી ગઈ બે જાઈ.—સત્ય નાર. ૨

લજ્જા ઉપર નિજ લજ્જા તણે ધન્ય, આપી તમે સરસાઈ;
શોક કરે સહુ લોક તમારો, માત-પિતા, બ્હેન, ભાઈ.
ગયાં ગંક દુઃખે દબાઈ—સત્ય નાર. ૩

પાક બચાવવા દામન તમની, હામે કરી હરિફાઈ;
જન્મ તમારો ધન ધરણીપર, વિશ્વ મહી વખણાઈ,
છે એજ દુઃખની દવાઈ—સત્ય નાર ૪

સ્ત્રી-જાત કેરૂં માન વધાર્યું, જીવ પ્યારાથી જાઈ;
અસલ દીરાંની નશલ બતાવી, મરતાં ન છોડી વફાઈ,
મુક્ે મુકીર્તિ સજાઈ—સત્ય નાર. ૫

નિરમળ નામ તમારૂં નિરમળ, બેશી સહુમાં વડાઈ;
મા-બાપ, બ્હેનો અને ભાઈ-ભાંડુ, સંતોષ જાણી સવાઈ,
કરશે ગુણો થાઇ ગાઈ—સત્ય નાર. ૬

ધન ધન નાર લાજ કીધી, અવિંદની હકસાઈ;
પાક તમારી દામન કાજે, લાયક કીધી લડાઇ,
આપી જીવની ગુહાઈ—સત્ય નાર

પાંચ મીનીટ પણુ પ્રાણ હતે તો, ભેદ ન રેહતે છુપાઈ.
લૂણુ હરામ તણું ત્યાંજ આવત, પાપ અરે પકડાઈ,
થાત ન એવી તબાઈ—સત્ય નાર. ૮
દૂર થઇ આ દુનિયાં તજી પણ, જાશે ન યાદ ભુલાઈ;
"દિલજાન" દામાન પાક તમારી, કરશે સદા ગાહનંમાંઈ.
એમા નથીરે નવાઇ—સત્ય નાર ૯

(૧૧)

પારસી કોમની દિલશોજી.

લલિત વૃત.

("અરર અંબિકા, માત માહરી-અથવા-
"સમજ રે સતી, શાંત શા ભલી"—રાહ)

અરર ઈશ ! આ. કે'ર શો થયો, પલકવારમાં, ઘાત શો વહયો:
'પરમ બાળકી, કેમ આ મરે,' સતત પારસી, શોકરે કરે. ૧
જગત નાથ હો વિશ્વના પતી! ગજબ આજ શો કોપિયા અતી;
ધરમ બાળનો, કોણુ આ ધરે? સતત પારસી, શોક રે કરે. ૨
અરજ સાંભળો, આપ રે જરી. અબળ નાર એ, ખૂંનથી મરી;
ધિરજ માતડી, કેમ રે ધરે ? સતત પારસી, શોક રે કરે. ૩
દરદ દુ:ખથી, જીવ જાય છે, ખચિત બેશિઓ, બહુ મુઝાયછે.
કૃતિમ પાપિઓ છૂટથી ફરે, સતત પારસી. શોક રે કરે. ૪
દિવસ ધોહળે, ખૂંનરે થયાં, ગટર-પટરથી, ગર્ક રે ગયાં;
કથન કેટલું, આપિયે અરે, સતત પારસી શોકરે કરે. ૫
ગરિબ નારની દાઝરે ધરી, પરમ પાપને, કોણુ દે ધરી ?
ખલક દેખશે, તૂજને ખરે, સતત પારસી શોક રે કરે. ૬
દિલ નવાજ તૂં, જિગર જાનથી, ભરમ ખોલજે, મૂળ-માનથી;
નયન નીરથી, બોલતાં ભરે, સતત પારસી શોક રે કરે. ૭

(૧૨)

મુંબઈમાં વરશેલી માહેતમ.

ભૈરવ-પદ.

("કલજુગ તારી રચના ન્યારી"—રાહ)

અજબ ગજબ આ થાયો. આજે, ભેદ, બંધાછે ભારીરે—ટેક
'ટાવર' તેતો ટેકજ લીધો. બાળા ખૂંદી બિચારીરે:
માહતમ વરશી મુંબઈમાં કુલ, ગજબ, સિતમ ગમખારીરે—અ૦ ૧

અઢારસેં એકાણું સાલે, પચ્ચિશ એપરેલ કારીરે;
મ્હા મૂંજી ચંડાળ નજરથી, નિર્દોષો બે મારીરે-અજબ ૨

ભોગ થઇ તે ભોળી નારો, નિર્મળ નીતિ ન્યારીરે;
કોમળ કુળવંતી કમળાની, આશ મલી ધુલ સારીરે--અજબ ૩

ત્રાહ--ત્રાહ સૌ લોક કરેછે, શું નર કે શું નારીરે;
ઓ બદકાર સડો દોજખમાં, થઈ જેથી આ ખ્વારીરે-અજબ ૪

હતી તાસપર ઘરમાં જેનાં આપ તણી સરદારીરે;
રજુ થાતાં "દિલજાન" હવે ત્યાં, વધન, રદન નેજારીરે-અ૦ ૫

(૧૩)

દુઃખી થયલી લોક—લાગણી.

પિલુ પદ-તાલ દાદરો.

("કાંહે કરો બાલમાં મોરા"—રાહ)

હાયાં સિતમ શું જ થયો—હાય ! સિતમ શું જ થયો—
ઓ પરવરદિગાર ! થયાં શોક ગિરફતાર !—ટેક.

ખેદ તણો ભેદ હવે યા ખુદા કિરતાર તું;
શિઘ્ર થાપ કેમ થયા ભોગ આ શિકાર ?—હાયા સિતમ. ૧

આપ બાપ પાપ તણો શ્રાપ જલ્દ તું હવે,
કાપ તે "દિલજાન" બુરા ખરા ગુનેહગાર—હાયા સિતમ. ૨

(દોહરો.)

મુંબઈ કે મુફશીલમાં, શું શે'રે શું ગામ;
યાદ કરે "દિલજાન"થી, નિર્મળ તમનાં નામ.

(૧૪)

પાકદામન પત્નિઓની દિલોજાન યાદમાં

(બેત બાજી)

A.

ઓ રાજાબાઈ ટાવરનાં બુલંદ મિનાર !
કેમ તાહરા ગજબનો આપું ચિતાર !
કેમ ખોલું દુઃખનો તે આખો સાર !
ઓ આફત ! તું પામ્યો શું તેમાં નાર !
નાહક તે નામ તાહરૂં કીધું બદનામ,
બદલી ગઈ મ્હેર [illegible] કહેરમાં તમામ !"
[illegible] દિલ બુનબાર.
[illegible] કામમાં યાદગાર !

B— યાદ તેની રેહશે ત્યાં દામનને કાજ—
થઈ બલી નાર એ જે જીવથી તારાજ;
યાદ તેનાં અમર ત્યાં નામની રેહશે,
યાદ તેમની હિંમ્મત ને કામની રેહશે·
યાદ રેહશે તેમનાં ત્યાં રૂહોની પાક,
થયાં જે જાલવતાં દામનને ખાક.
ઓરત જો થજો તો એવી થજો,
બચુઆઇ—પિરોજાને જેવી થજો !

C.— પડયું ન સુજ કશું ઘરમાં રે બ્હેન !
અખઈપીને ગયાં ટાવરમાં રે બ્હેન !
ન ઘરથી તમ નિકલ્યાં ફરવા રે બ્હેન !
પણ ખરેખર નિકલ્યાં મરવારે બ્હેન !
કયાંમતને દિન હવે મલશે મુજ બ્હેન !
બચુંબાઈ! ઊમેદ હતી શીશી તુંજ બ્હેન!
પિરોજા! રે તમને શું પડયું સુજ બ્હેન!
મધુર લાગું સેજ અરે મરણુંનુંજ બ્હેન !

D.— ગુલશનમાં ખિલતું એક ગોલાબ કરમાય,
થઈ તેવા દશા તમ બ્હેનોની હાય !
હસતા ને રમતાં રે ઘરથી ગયાં,
જીંદગીના જશથી—જીગરથી ગયાં !
મધુર તમનો મુખડો ન દીઠો ફરી,
સકોમળ, કુંમારી, ઊમેદની ભરી !
ન ભોગવ્યું સુખ ભલા ભરથારનું
ન પામી પિવા પ્યાલું પ્રીત--પ્યારનું.

E.— પરણેલી જીંદગી તો નાંમની હતી,
અંતરમાં આશા તમામની હતી;
જમડા તે જાલેમે કીધો રે કહેર,
આસ્માની આફતથી વરસાવ્યું વેર:
સહે કેમ માંદર આ તમ કેરો ગમ !
કેમ કરે સહન તમ પેદર જખમ !
આનંદને કયાંથી મલે દુઃખ—મલંમ !
ભલું, જો ન લેતે આ જગમાં જનમ !

F— પણ જનમને કીધા બસ ખરો અમર,
આફ્રિન હો રૂહ તમના નામની ઉપર !

જીવ કરતાં દામનને ગણી જાદા,
સચ્ચાઈનાં દાખલાઓ આપ્યા સાદા;

પણ ભિત્તરમાં ઉતરતાં વાહરે નારી,
અદા કીધી વફાઈની ફરજ તારી !

અદા કીધાં નારીનાં એકીન ને કોલ,
પાક તમની દામનને ગણી અનમોલ !

G.— જીન્નતમાં વાસો તમ કરજો તમે !
ગુલજારનાં ગુલશનમાં ફરજો તમે !
નાંખજો તે બાગપરથી નીચે નજર,
ને રાખજો તમ વફાઇપર ખરી સબર !

જેબી તે સાહેબનો એવો છે કર—
નહિં કરશે પાપપર તે પડદો મગર—
ખલકમાં પાપ તેમનું દેશે ખોલી ?
બતાવશે ખોળી—ને નહિકે ખોલી ?

H.— અપાવશે ખુદરતજ યારી દિલજાન,
વલણુ છે તેની બસ ન્યારી દિલજાન,
નેકીજ છે તેને ઘણી પ્યારી દિલજાન;
ચાહશે તે જશ તણે જારી દિલજાન;

નાર ભલી નિરદોષો હારી દિલજાન,
ખલકમાં થઇ તેમની ખ્વારી દિલજાન:

કોમને છે જખમ આ કારી દિલજાન,
ન કોમ કદી ભુલસે આ નારી દિલજાન

(૧૫)

"ધન ધન રે સતી નાર."

આસાવરી—ખ્યાલ.

("છબી બની રે જહાંઠારી"—અથવા—
"ગંમ કરે રે નરનારી"—રાહ)

બની બની રે [illegible] [illegible], થયો થયો ચિતમ [illegible] !—ટેક.

શું નર કે [illegible] નારી [illegible], કરે અરે અફસોસ !
કુલ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]—[illegible] રેલ-કરે ભારી. ૧

[illegible] "[illegible]" ચાહે. ભમી રહ્યું તું મોત;
[illegible] રાત-ખબર જો હોત-જુલમગારી. ૨

લોક કરે કંઈ શોક તમારો, પતિવ્રતા એ નાર!
સહ બાથ બિડી બદકાર-તજી સંસાર-ગયાં હારી. ૩

ભયભિત કેવો હવે દિસે છે, ટાવર રાજાબાઈ!
શું માત-પિતા ક્બાઇ-બ્હેન ઘભરાઇ-જોય જારી. ૪

તકસિર શી થઈ નાગે ફેરી, સરજત એવી હોય,
કકળે લોકો સૌ કોય દયાથી રોય-નર--નારી. ૫

અઢારસેં એકાણું સાલે- એપ્રીલની પચ્ચીશ:
આ દુઃખિયારા બદ દીશા પડાવી ચીશ-માહાકારી! ૬

બચુબાઇની બલિહારી છે, ધન ધન પિરોજબાઇ;
નિજ સતપર સદકે થાઈ-લાજ સચવાઈ-ખમી ખ્વારી. ૭

નામ અમર તમ બે નારોનું, રેહશે આ ગુલજાર;
ખરિ વફાદાર મ્હોરદાર-ભલા ભરથાર-ગયાં વારી. ૮

લોક પ્રજા સહ શોક કરેછે, દિલમાં નિજ "દિલજાન"
ધન મહિલાઓ સત મ્હાન-હરી આ દાન-પ્રીયા પ્યારી. ૯

(૧૬)

"સતી સિતા થઈ સાધવી, સદકે દઈ દિલજાન."

કલ્યાણ—ગરબી

("કુદરત રહમતકા હય યા રબ તૂં ઇસરાર"—રાહ)

હરહર નર નર ઘર ઘર શા કાજે ગમખાર?
દર ઠર હોહાકાર, બરભર ભયભિત સાર;
ધનરે ધનરે ધનરે નાર! સતનો દેખાડયો ચીતાર—હરહર. ૧
લજ્જા જાવા લાગી જયાર, મુંજીપર નાખ્યો ફિટકાર;--હરહર. ૨
પટકી જીવ તજિયો સંસાર, સોભાવ્યો નિજનો સણગાર-હરહર. ૩
દામનપર ધરતાં નિજ પ્યાર, મેલ્યા બાજુ ફૂલ વિચાર-હરહર. ૪
થઇ "દિલજાન" ખલકમાં ખ્વાર, વોહવારે નીતિ તુજ નાર--હર ૫

(દોહરો.)

આલમમાં રહિ આબરૂ, મુદ્દે પામી માન;
અવનીમાં અંમર થઈ, દામનથી "દિલજાન"

(૧૭)

"વફાપર જફા"

ગજલ—ભેરવી.

("ઈશ્કામે તેરે કોહે ગંમ, સરપે લીયા જો હો સો હો"—રાહ.)

આફત એ શું! શું એ જુલમ? આફતે જાન, ખોદા-ખોદા!
બેટી બે મુંઈ—બલી બહમ, તજી જેહાંન, ખોદા—ખોદા ૧

બાહરે નારી! ખરી વફા, વફા થકી ખમી જફા;
સુખોથી કુલ, થઇ સફા, બની હેરાંન ખોદા—ખોદા ૨
બલચાઇ ન જાય, જોવા દાવર, આવે ન તમ, અરે આખર;
રેહશે ન ત્યાં, બુરા બદતર, મુંજી શયતાંન, ખોદા—ખોદા. ૩
ગઇઓ તમે—તજી જીગર, માનશું અમો, એવું—મગર;
જીવોછ તમે, જગે અમર, થકી દામાન, ખોદા—ખોદા. ૪
રવડી નકી, મરજે મુંજી, અપટ એ શું, અકલ સુજી?
દામનની નહિં, કદર બુજી, ખવિશ હેવાંન! ખોદા—ખોદા ૫
જગે તાહરૂં—જલો જીવન, દોજખજ તુજ, થજો કફન!
જોજે તું રૈજ, લાયક તદન, રડી નિદાંન, ખોદા—ખોદા ૬
ભુલશે ન ગમ, દિલે "દિલજાન" તસ્વીરે જોઇ, ચેહરા નિશાન
'અશેગ' ભણી, ચાહેછ તે દાન, બાગે નુરાંન, ખોદા—ખોદા. ૭

(૧૮)

દોહરો.

કીર્તિ રેહશે કોમમાં, હતાં પિરોજા પાક;
અચૂં બાઈ ધન ધન તને, સતપર થાયાં ખાક.

જીલા—ગજલ,

(રાહ) "દરિયાએ મહોબતમેં કિનારા નહિં કરતે."

ભુલશે ન યાદ કોમ આ ગમખાર તમારી;
સત પર કરી કુલ જીંદગી બલદાર તમારી. ૧
જગમાં લઈ આ જન્મ તમે તે કર્યો સફલ;
અફસોસ! કે થઇ મો'ત મલી હાર તમારી. ૨
ગજબ અજબ થયો અરે સુખી કુટુંબમાં,
રડતાં કરેછ યાદ કંઇ નર—નાર તમારી. ૩
ન કીસમતે જરાય શું રે જોર ત્યાં કાધો;
નાહક થઇ કુલ જીંદગી ખુવાર તમારી. ૪
કુટુંબની ન કોમ કુલ તણી તમે હતી;
મેટી, શી દશા થાઇ શીતમગાર તમારી. ૫
મ્હાતમમાં પડી માત, તાત, બાઈ, બ્હેન, સો;
કકલી કરેછ યાદમાં પોકાર તમારી! ૬
ખુશ—ખુશાલ ઘેરથી તમે ગઇ અરે,
ન સાંભળી ફરી જરા [illegible] તમારી. ૭
ભુલાય કેમ માત—તાતની કહો અમન;
કુલ કોમબિ નાખોશ રૈ જલ્લાર તમારી.
'દિલજાન' [illegible] તણી ગંધી;
[illegible] તમારી.

(૧૯)

ટાવરવાળો ગજબ—(આફતની આરસી)

ઇંગ્રેજી રાહ—"મરફ્રેર માયો બેહનો માહરી."

લોકમત— આફત વરશી શી આ આજે, ગજબ થયો ગ જી
લાશ પડી બે ટાવર પરથી, જડિયાં મુવાં શરીર

પોલીસ— ખશો તમે સૌ બકબક છોડો, આફત કે આપઘાત
હોય કદાચિત અકસમાતથી, બનવાજોગી વાત

(કોરસ)

પારસીઓની { ગજબ અજબ બન્યું ન, છુટે છૂટે ગનુંન / પાળે દીશે બે નારીના, છે બસ થાયા ખુન! }

માય-સાસુ-આયા વણુ નહિં આગળ વધતી, ડગલું કદી બહાર,
એ દિકરીઓ મો'તે ઘેરી, ગઈ છોડી ઘરબાર !—?

મી. ગોદરેજ-બચ્યું! બચ્યું! શું સુજ પડયું એ? નહિં દુ:ખ, સંકટ, મર્જ.
ઉધાર રૂપિયો પાછો આપી, ગઈ ફિટાડી કર્જ—કે

ખશીઓ— નીતિવંતા, હતાં નિરોગી, નહિં કંઇ આફત-દુ:ખ,
સઘળી રીતે અરે હતું રે, બંન્નેને ત્યાં સુખ;

ડા. નાદરશાહ- ખરી નખરિયાં તણી નિશાંનો, ખુલ્લી ભાગ અમૂંક,
આપઘાત કે અકસમાત નહિં, આફત છેજ અચુક

ડા. દીવેચા—મળતો છું હું નાદરશાહને થયો ખરો જુલમ,
દામન કાજે જીવ દિધો નિજ, એજ ખરી બસ વા

મી. ફ્રારબાસ-ત્રણ વાગે મેં ટાવર જોવા, જોઈ જતી એ ના
હસ્તી રમતી સહુને ગમતી, જવાન જોબનદાર.-

ડા૦ રમીથ-નથી નખરિયાં તણી નિશાંનો, નથી કશો જુલમાત.
પ્રાણ તજયો નિજ પટકાયાથી, એજ ખરી છે વાત;

ડા૦ ભરૂચા તથા ભાજીવાલા { નાદરશાહ ને દીવેચાએ, જે જે કરી તપાસ,
મળતા છીએ તે મત સાથે, બાર મુકીને ખાસ-કે }

મી. બુરજોર્ન-આપઘાત કે અકસમાતછે, નહિં કંઇ બિજો બનાવ,
તાણી તોડીને કીધો આ, છે ઉભો ત્યાં દાવ;

મી. કરેમી—ખરી નેમ લઈ ન્યાય તણી હું હાજર છું નિતરોજ,
ખલક કરૈ છે ખુલી એમાં પોલિસ દઈ નિજ ઓજ—કે

કારોનર— બૂર્ડન શાહેબો મુંગા બેસો, નહિંતો ઘેરે જાવો,
સત્તા મારી સમજુ છું હું, [illegible] ના [illegible];

મમવામદાસ—એજ વદયો ત્યાં અસલાજી તે 'લોહોરકાં ચાલ્યા' બોલ,
બાઇ ફરી એ જોવા લાગી, કરી ખુબીનું તોલ—કો૦

શીનવાજબાઈ—દિઠો નજરથી એજ પારસી, ધરતાં નારી પૂઠ,
ડગલો છુટટો કરે * પાઘડી, સ્લીપર, પણ નહિ બુટ:

ચીનો મામો—'આવો પાર્સિ છોકરા છે ત્યાં,' બોલી ગોરી બાઇ,
'મરે! મરેરે!' વડી વદી ત્યાં, પુઠે જોઇ કશાઇ—કો૦

બીનો કાકો—બાઈ બિચારાં ફસી પડેલાં, કપડાં હાલહવાલ,
દીઠો નજરે એક પારસી, લેતાં પાછળ ચાલ

અસલાજી—પાક 'મનશની'થી હું બોલું, છું એમાં નિરદોષ,
કૂર થઇ છે કોમ માહારી, નાહક દેછે દોષ!—કો૦

રત ગોફતાર—સમજો શાણા અરે પારસી, રહો જરા ગંભીર,
એજ તમારૂં તેજ વધારી, ગણસે ખરા અમીર;

સરે હિન્દ—પીડા છે મુંબઇની પોલીસ. ગરદન મારો કોઈ,
હિમ્મત ગઈ છે હારી કુલ નિજ, હાથે ચિત્તલ પોઇ—કો૦

મે જમશેદ—ફંડ ભરો કંઈ હમદિન મારા, અચળ કરાવો યાદ,
પાક બચાવા દામન નારો, જીવથી થઇ બરબાદ;

જબાન—બહુ બતાવ્યું અમે અગતનું 'બંડળ' જયારે એમ,
છપ્પન કલાકે જઇ શોધ્યું! તો તે મળશે કેમ?—કો૦

—તુર્તજ કીધો અસલાજીએ પાપતણો એકરાર,
બે ખોજાઓ સાથે જેણે લડતાં દીઠી નાર!

કોમ—પડી પારસી મજો ઉપરજો, આફત એવી આજ,
કાલ ઉઠીને જાસે અમની, બેટીઓની લાજ—કો૦

મેકડારમટ—બનાવટો કુલ થઇ છે એ સૌ, કરૂંચ હું ઇન્કાર,
મીસ્તર એંટીને મેં જોયા, નથી કદી તે ઠાર!

કારોનર—મહરથો જોજો હવે જુરીનાં, અદલ કરી ઈન્સાફ,
ભયંકાર આ ભેદ ખોલવા, તમે કરો દરિયાફ—કો૦

જુરી—શખ્સ અગરતો શખ્સો છુપા, અસલાજીની સાથ,
અજાણુતા ને જાણીતા છે, ખુંની સઘળા હાથ;

જમાત—ધન કારોનરા ધન ધન જુરી! નિરમળ કીધો ન્યાય,
છટકામાં સપડાયો હંદો, કુદરત હાથે આય!—કો૦

---

* ફેંટાવાળો.

પારસી ટીકાકાર—અંતઃકરણથી અકાબરોને, કરીયે અમે અપીલ,
હવે ચાંપતા ઉપાય લેવા, જરા ન કરવી ઢીલ;
માસિક મજાહ—ખુબી હતી ખાનદાન તણી સત સ્ત્રી કેરો સણગાર,
માસિક 'પ્રાઈઝ' કાઢી હરદમ, રાખીશું યાદગાર—કો
મુંબઈ સમાચાર—હેરિસની હિંમતપર સઘલો હવે રહ્યો આધાર,
ફરજ વિચારી સરકારે નિજ, પડવું અંતે વ્હાર,
"દિલજાન"—વટે ખરેખર "ગેઝેટ"ને, "ટાઈમ્સ"ને તો ચાંન !
ઉઠો પારસી હવે આપનાં વ્હેનીને તમ માન—કો
" અરે ખરેખર 'બોલે નહિં. પણ બોળે અંતે પાંપ,
માર મરાવે મૂગો તું તો, આ ઇન્સાફી બાપ !
" એજ ઉમેદો હવે ધરે છે. પ્રજા કરી પોકાર,
માર મુંજી 'દિલજાન' છુપા તે, છે જેનાં આ કાર*—કો

સમાપ્ત.